

Novi Zeland – jedinstven primjer nastanka države domorodaca i kolonista

Novi Zeland je jedinstven primjer nastanka države domorodaca i kolonista. Radi boljeg razumijevanja težnji za neovisnošću Novog Zelanda, u radu će biti opisana europska otkrića ove pacifičke otočne države, kojima započinje proces utjecaja zapadnoeuropskih sila na plemena koja su živjela na njezinom području. Dolazak europskih naroda na novozelandsko tlo uvelike će promijeniti etnički sastav stanovništva, posebice tijekom 19. stoljeća, što će za posljedicu imati različite sukobe i težnje domorodačkog stanovništva. Kroz rad se može pratiti odnos domorodaca i kolonista, s rezultatima poput Maorske deklaracije, proglašavanja Novog Zelanda krunskom kolonijom i sl. Uiz to, u radu će biti prikazano razdoblje do 1907. godine kada je Novi Zeland postao Dominion of New Zealand.

1. Uvod

Novi Zeland je otočna država, smještena u jugozapadnom dijelu Tihog Oceana, jugoistočno od Australije. Područje države obuhvaćaju dva velika otoka – Sjeverni i Južni te niz manjih otoka. Na maorskom jeziku ime Novog Zelanda je *Aotearoa*, što u slobodnom prijevodu znači „zemlja dugog bijelog oblaka“. Povijest Novog Zelanda može se smatrati kratkom, on je zadnje naseljeno kopno na Zemlji. Zbog specifičnosti razvoja ove otočne države, u radu će ukratko biti opisano domorodačko stanovništvo – Maori, njihova društvena organizacija te prvi kontakti s Europljanima. Nadalje, rad donosi prikaz odnosa Maora i Britanaca kroz 19. stoljeće, koji se odnose na koloniziranje maorskog teritorija te uspostavljanje krunske kolonije. Iako je Novi Zeland danas samostalna država u sklopu *Commonwealtha*, može li se novozelandska nacionalna svijest promatrati kao borba za neovisnost od Velike Britanije u 19. stoljeću? Rad će nastojati odgovoriti na ovo pitanje, gledajući kroz prizmu odnosa Maora, Britanaca i Novozelandana.

2. Maori počeci sukoba s Britancima

Domorodačka povijest Novog Zelanda može se pratiti najvjerojatnije od 13. stoljeća, kada preci Maora dolaze s područja Polinezije. Pretpostavlja se da su preci Maora došli kanuuima na područje Sjevernog i Južnog otoka, a dolazak u određenom kanuu, kasnije je odredio njihovu društvenu pripadnost, a samim time i društvenu organizaciju (1). Maori su udruženi u plemena, *iwi* i subplemena, *hapu* (2). *Waka* označava plemena koja su došla u istom kanuu, odnosno njihova je društvena obaveza međusobno si pomagati (Ballara, 1998: 18). Može se reći da postoje tri društvena sloja. Prva dva sloja čine slobodne ljude, koje vodi svojevrsna maorska aristokracija, *rangatiri*¹. Treći sloj čine robovi, često ratni zarobljenici (Ballara, 1998: 63-65). Društvena organizacija utjecat će na kasnije odnose s Velikom Britanijom.

Nizozemski istraživač i pomorac Abel Tasman u prosincu 1642. godine, je u službi Nizozemske istočnoindijske kompanije² otkrio Novi Zeland. Može se reći da susret Tasmanove ekspedicije i domorodačkog stanovništva nije prošao uspješno za Europljane. Naime, Maori su ubili četiri člana Tasmanove posade. Prema ovom događaju, Tasman je zaljev na Južnom otoku u koji je pristao (Zlatni zaljev/*Mohua*), nazvao Zaljev ubojica, odnosno Moordenaers' (*Murderers'*) Bay (2).

Sto dvadeset sedam godina poslije Tasmanove ekspedicije, u borbi za posljednji dio neistražene zemlje, britanski istraživač i moreplovac James Cook dolazi u Poverty Bay³. Cook je na tlo Novog Zelanda pristao u

1 *The rangatira, or freeman of a tribe, are very independent of each other. They are kept together more by custom and relationship than by any laws. Each may assemble around him a tribe of his own, and build a pa-a case which not unfrequently happens. And this has probably been the origin of so great a variety of tribes - a powerful family forming a clan for themselves, and adopting a name of their own.* (Ballara, 1998: 65; prema Huia Tangata Kotahi, 22 April 1893, pp. 4-5, letter of H.K. Tairaroa to the Kotahitanga, 30 March 1893).

2 *Vereenigde Oostindische Compagnie (VOC).*

3 Maorski: *Turanganui-a-kiwa.*

listopadu 1769. godine, a cijeli Sjeverni otok je okružio do prosinca iste godine. Uspostavljanjem kontakata s domorocima, Cook je postavio temelje za daljnju britansku ekspanziju (2). Kada je Velika Britanija 1788. godine osnovala kažnjeničku koloniju⁴ u Port Jacksonu, europski utjecaj počinje se sve više širiti i na područje Novog Zelanda (King, 2003: 9). Tijekom sljedećih šezdeset godina, odnosi Britanaca i domorodaca nastavili su se razvijati, uz nekoliko manjih, ali pogubnih incidenata. Situacije u kojima Maori i Britanci nisu u uspjeti pronaći zajednički jezik, najčešće su završavali tragično za Britance. Primjerice, napad na jedrenjak *Boyd* u prosincu 1809. godine može se smatrati jednim prvih otvorenih sukoba domorodaca i pridošlih. Naime, Britanci su došli na područje gdje su živjeli Maori koji su prakticirali kanibalizam te su jednostavno bili pojedeni⁵. Iako se u literaturi ne spominje, ovaj događaj potaknuo je svojevrsan masakr Maora od strane britanskih kitolovaca te rezultirao odgađanjem planova Anglikanske crkve oko misionarstva na novozelandskim otocima (2). Ovi pokreti otpora Maora mogu se okarakterizirati kao organizirani ratnički sukobi (Moraze, 1976: 258). Kako su britanska nastojanja u početku bila pretežno ekonomske prirode i iskorištavanje novozelandske privrede na obali, unutrašnjost Novog Zelanda nije bila istražena prije 1840. godine, a tako ni domoroci koji su živjeli u unutrašnjosti nisu upoznali Europljane sve do tog razdoblja (2).

U prva tri desetljeća 19. stoljeća, plemena Maora međusobno su zaratila, a sukobi se nazivaju *Musket Wars*, u slobodnom prijevodu „Mušketnim ratovima“⁶. Važno je naglasiti da ovi ratovi nisu bili potaknuti kontaktima s europskom tehnologijom, već običajima, a vjerojatno bi se

4 Više o kažnjeničkim kolonijama govori Mitchel P. Roth u knjizi *Oko za oko. Globalna povijest zločina i kazne*. Australija je od 1787. do 1852. godine bila britanska kažnjenička kolonija. Uz Australiju, Van Diemenova zemlja, odnosno Tasmanija, i otok Norfolk korišteni su kao kažnjenička područja izgonjenih zatvorenika iz Australije. Zbog blizine ovih kažnjeničkih područja, počinje se osjećati sve veći utjecaj Britanaca i na području Novog Zelanda (Roth, 2016)..

5 Maori su imali jedan od najrazvijenijih sustava kanibalizma uopće. Ne samo što su jeli svoje rođake u svečanim pogrebnim obredima, svoje su neprijatelje mučili, izrezali, kuhali i pojeli njihova tijela da bi preuzeli neprijateljev ratnički duh i lukavost. James Cook je u svoj brodski dnevnik zapisao da je nedugo nakon pristanka na obale Novog Zelanda 1769. godine, susreo dva ili tri Maora, a jedan od njih je Cooku darovao svježu kost podlaktice, koja je pripadala muškarcu ili ženi. Također, Cook je prvi zabilježio da smatra da Maori ne jedu ljude zbog nedostatka hrane (Diehl, Donnelly, 2010: 46-47).

6 Mušketa je vojnička puška, obavezna oprema europskog pješništva u 16. i 17. stoljeću.

odigrali i bez upoznavanja s dijelom europske kulture. U ovim ratovima, 1/5 maorske populacije je izgubila život (2).

Početakom 1830-ih godina, britanski misionari, potaknuti maorskim nasiljem i ratovima, uputili su apel Kolonijalnom uredu, u kojem traže kolonizaciju Novog Zelanda. Budući da je kolonizacija bila vrlo skupa, a Novi Zeland nije bio suverena država, dogovor s Maorima bio je formalno otežan za izvođenje. James Busby bio je prvi britanski rezident i svojevrsan konzularni službenik na Novom Zelandu 1833. godine, koji se zbog nemogućnosti uspostave vlastitog autoriteta, oslanjao na guvernera Novog Južnog Walesa, Burkea (2).

3. Maorska deklaracija

Prvi počeci težnja za maorskom neovisnošću sežu u 1831. godinu kada predstavnici plemena Ngapuhi, u pismu britanskom kralju Williamu IV. traže zaštitu od drugih sila. Tako James Busby pokreće inicijativu 1835. godine, kada 34 predstavnika plemena potpisuju *He Whakaputanga o te Rangatiratanga o Nu Tireni*, dokument poznatiji pod nazivom *Deklaracija neovisnosti Ujedinjenih plemena Novog Zelanda*. Sadržaj dokumenta donosi četiri članka u kojima se navodi da je sva vlast, suverenost i moć u rukama Ujedinjenih plemena te da nijedan stranac ne smije postavljati zakone na njihovom teritoriju. Trideset i četiri predstavnika plemena Novog Zelanda potpisali su Deklaraciju 28. listopada 1835. godine, a britanski kralj ju je službeno priznao u svibnju 1836. godine. Tijekom četiri godine, točnije do 22. srpnja 1839. godine, potpisalo ju je još 18 predstavnika plemena, uključujući i Waikato Tainui ariki, koji krajem 50-ih godina 19. stoljeća postaje i prvi kralj Novog Zelanda (3). Uzroci potpisivanja dokumenta mogu se pronaći i u tome što Maori nisu htjeli da Francuska zauzme njihove teritorije (Armitage, 2007: 125). U potpisivanju Deklaracije ogledaju se dva suprotna nastojanja, ono Busbyjevo i ono unutar Ujedinjenih plemena. Naime, navodi se da je Busby dokument vidio kao svojevrsan korak prema uspostavi konačne britanske vlasti na teritoriju Novog Zelanda, dok su plemena nastojala steći bolju poziciju u vanjskoj politici i uspostavi odnosa s Velikom Britanijom.

Zastava Ujedinjenih plemena⁷

Reakcije na Deklaraciju su također bile podvojene. Nakon što je engleski tekst dokumenta dospio u vladu Novog Južnog Walesa i u kolonijalni ured u Londonu, službenik kolonijalnog ureda nazvao ga je „glupim i neovlaštenim“, dok je državni tajnik za kolonije prikazao dokument u svijetlu kraljeve brige nad svojim podanicima. Važnost Deklaracije možemo pratiti i iz britanske i maorske perspektive. Iz britanske perspektive ovaj je dokument predstavljao korak prema zauzimanju Novog Zelanda, dok je maorska podrazumijevala simbol borbe za neovisnost u kasnijim razdobljima (3). Tako ovu Deklaraciju možemo smatrati korak za neovisnost Novog Zelanda, no pod britanskim protektoratom (Armitage, 2007: 126). Uz samu Deklaraciju 1834. godine napravljena je i prva novozelandska zastava, koja je tako predstavljala određeni stupanj autonomije otoka (4). Važno je napomenuti da je prva novozelandska zastava nastala iz praktičnih razloga. Naime, početkom 1830-ih područje Novog Zelanda nije bilo britanska kolonija te su novozelandski trgovački brodovi plovili bez zastave, a samim time i predstavljali legitiman plijen za Britance. Prema britanskim pomorskim zakonima, sva su plovila morala imati pripadajući zastavu. Da bi izbjegli buduće konfiskacije brodova, Novozelanci su 1834. izradili prikazanu zastavu, očigledno oblikovanu prema engleskom primjeru s crvenim križem svetog Jurja (5).

4. Sporazum iz Waitangija

Sporazum iz Waitangija⁸ predstavlja temeljni ugovor za neovisnost Novog Zelanda. Potpisan je 6. veljače 1840. godine u prisutnosti predstavnika britanske krune (vladavina kraljice Viktorije) i 40 predstavnika plemena, *rangatira*. Do kraja rujna iste godine gotovo 500 predstavnika plemena potpisalo je ugovor (6). Ugovor su sastavili Busby i Hobson (Orange, 1987: 7). Sporazum iz Waitangija su potpisali britanski konzul i guverner William Hobson i predstavnici maorskih plemena (7). Nedugo nakon potpisivanja, 21. svibnja 1841. godine proglašen je britanski suverenitet nad državom. Sporazum sačinjava izvješće principa prema kojima su Britanci i Maori postigli politički dogovor za osiguravanje temelja stvaranja nacionalne države i vlade Novog Zelanda (6). Sporazum se sastoji od tri članka, a govore o maorskom ustupanju teritorija britanskoj kruni, krunskoj zaštiti nad maorskim posjedima te punopravnoj vlasti nad Maorima (7).

Union Jack zastava⁹

⁷ Korištena od 1834. do 1840. godine; široko raširena među maorskim plemenima..

⁸ Waitangi je danas maleno mjesto na sjevernom dijelu Sjevernog otoka Novog Zelanda. Današnja populacija je oko 300 stanovnika, međutim mjesto je poznato zbog Ugovora iz Waitangija. Engleski: *Treaty of Waitangi*; maorski: *Tiriti o Waitangi*. (Waitangi, Northland, https://en.wikipedia.org/wiki/Waitangi,_Northland, 5.2.2019.).

⁹ Na Novom Zelandu korištena od 1840. do 1867. godine.

Budući da postoje dvije verzije – engleska i maorska, postoje nesuglasice u prevođenju pojmova. Primjerice, riječ *suverenitet* na engleskom glasi *sovereignty*, a u maorskoj verziji je prevedena kao *kawanatanga*, što označava vladavinu. Zbog ovakvih i sličnih nesuglasica, u drugoj polovici 20. stoljeća došlo je do prosvjeda koji su rezultirali različitim istraživanjima i studijama o značaju sporazuma (6). U obavještanju Državnog ureda za kolonije, Hobson je napisao da je imao čast izvijestiti Državni ured za kolonije, a samim time i kraljicu da su svi predstavnici plemena pristali poštivati sporazum iz Waitangija (New Zealand, 1877). Izvorni dokument čuva se u Archives New Zealand u Wellingtonu (8). Uz prisutnost britanske vlasti, nametalo se i pitanje religije. Prvi katolički biskup na Novom Zelandu bio je Jean Baptiste Pompallier, koji je nastojao kršćanstvo, odnosno katoličanstvo proširiti među maorskom populacijom; svojevrsnu dozvolu za misionarstvo mu je potvrdio Hobson (Orange, 2010: 42). Može se reći da je maorska populacija relativno brzo prešla na kršćanstvo (Moraze, 1976: 257). Budući da je 6. veljače 1840. potpisan Sporazum iz Waitangija, zastavu Ujedinjenih plemena zamijenila je Union Jack zastava, postavši time službena zastava Novog Zelanda (9).

5. Novi Zeland kao kolonija

5.1. Novi Zeland postaje krunska kolonija

Novi Zeland postaje kolonijom kada prekida svoje veze s Novim Južnim Walesom. Guverner Novog Južnog Walesa tada je bio Gipps, koji je u siječnju 1840. godine proširio svoje granice na područja Novog Zelanda. Vijeće Novog Južnog Walesa izdalo je zakon o proširivanju svojih zakona na područja Novog Zelanda. Zajedništvo Novog Zelanda i Novog Južnog Walesa trajalo je do prihvaćanja britanskog suvereniteta nad Novim Zelandom. O proglašenju Novog Zelanda kolonijom, odlučilo se i prije Hobsonovog izvještaja o potpisivanju Sporazuma iz Waitangija. Naime, *Charter for erecting the Colony of New Zealand* stupio je na snagu 16. studenog 1840. godine, a u početku je podrazumijevao samo geografske razlike, koje nisu korištene kao temelj za vladu kolonije, a koja je bila smještena u Aucklandu (10). Novi Zeland postao je krunska kolonija (King, 2003: 14), a kraljevsko izvješće podijelilo je kolonije na dvije provincije sa zasebnim političkim institucijama ovisne o centralnoj vladi. Dvije provincije zvale su se Novi Ulster i Novi Munster, dok je Novi Leinster bio uklopljen u Južni otok i južni dio Sjevernog otoka. Svaka provincija imala je vlastitog guvernera, zakonodavno i upravno vijeće (10).

Novi zakon o ustavu iz 1846. godine predložio je oblik predstavničke vlade za 13000 novozelandskih kolonista. Novi guverner George Gray i kolonisti nisu bili zadovoljni jer su smatrali da ih taj zakon ne štiti od brojem većih domorodaca te su se bezuspješno žalili kolonijalnom uredu (2).

5.2. Političko uređenje kolonije

Novi ustav izdan je 1852. godine, a uspostavio je sustav predstavničke vlade za Novi Zeland. Otoci su bili podijeljeni u šest pokrajina s izabranim nadzornicima i vijećima. Na nacionalnoj razini osnovana je Opća skupština (*General Assembly*), koja se sastojala od zakonodavnog vijeća kojeg imenuje Kruna i Zastupnički dom (*House of Representatives*). U Opću skupštinu biraju se svakih pet godina muškarci stariji od 21 godine, koji su imali imovinu u vlasništvu ili iznajmljivali. Budući da su Maori zemlju posjedovali isključivo kolonijalno, bili su gotovo svi isključeni do 1867. godine, kada su imali četiri mjesta u parlamentu (zanemarivo obzirom da je u parlamentu 76 članova) (2). Novozelandski parlament sastajao se u Aucklandu od 1854. godine do 1865. kada je premješten u Wellington (2).

Novozelandske provincije od 1853. do 1876. godine

6. Novozelandski ratovi

Kolonijalna carstva europskih zemalja, u ovom slučaju Velike Britanije, sastojala su se manjim dijelom od krajeva gdje su bijeli doseljenici živjeli pored većih zajednica domorodačkog stanovništva, u ovom slučaju Maora. Iako u početku kolonijalne naseobine nisu bile stalne ili značajne, glavni problem domorodaca postao je suprotstavljanje napredovanju bijelih doseljenika. Iako su Maori bili dobri ratnici, u borbi protiv Britanaca mogli su imati samo manje i kratke lokalne uspjehe (Hobsbawm, 1989).

Pod pojmom Novozelandskih ratova može se smatrati razdoblje od 1845. do 1872. godine, kada se Maori bore protiv sve veće kolonizacije i oduzimanja zemlje od strane britanskih kolonista. Same ratove možemo podijeliti u sedam faza, odnosno sedam ratova te je važno naglasiti da ratovi nisu trajali 37 godina bez prestanka, već bi svakih nekoliko godina izbili na određenom području (2). Zbog kompleksnosti ratova te dugog trajanja, u radu će biti isključivo ukratko navedeni.

Sjeverni rat označava prvi značajni otpor protiv kolonizacije sjevernog otoka Novog Zelanda. Naime, *rangatir* Hone Heke iz plemena Ngapuhi, potaknut Sporazumom iz Waitangija i nezadovoljstvom stvorenih oko istog, otvoreno napada britansku zastavu u gradu Kororareki, današnjem Russellu (King, 2011: 212). U vrijeme Sjevernog rata, guvernera Graya zamijenio je FitzRoy (2). Postavši guverner, FitzRoy je primio Hekino pismo u kojem piše da je Bog načinio ovu zemlju za nas (Maore) i da ona ne može biti podijeljena, a Heka naglašava da bi se Britanci trebali vratiti u njihovu zemlju koju je Bog načinio za njih te još jednom iznosi da je Bog napravio zemlju za Maore i da se nijedan stranac ne bi trebao miješati u ovu svetu zemlju (11). FitzRoy je pobijedio Maore u siječnju 1846. godine kod Ruapekapeke te sklopio mir s Hekom i njegovim saveznikom Kawitijem (2).

Sljedeću fazu novozelandskih ratova označava Rat u Whaganuiju, gradskom garnizonu, koji je zapravo niz pojedinačnih sukoba i ubojstava s obje strane tijekom 1846. i 1847. godine (12). Treća faza ratova jesu Ratovi u Taranakiju, koji s prekidima traju od 1860. do 1863. godine. Četvrtu fazu označavaju rat u Waikatu, koji traje od 1863. do 1864. godine. Ratove u Pai Marireu¹⁰

¹⁰ *Pai Marire* bila je maorska kršćanska sekta, koja je prvi organizirani ishod neovisnog maorskog kršćanstva. Pretpostavlja se da je ovo vjersko udruženje rezultat sukoba nad zemljom u Taranaki. S vremenom je ovaj pokret od idejnog, nenasilnog prerastao u borbu protiv europskih misionara s različitim ubojstvima, a kasnije je među europskom populacijom prepoznat kao antieuropski pokret. (*Pai Marire*, <https://nzhistory.govt.nz/politics/pai-marire/pai-marire-intro> (2.1.2018.).

moгу se okarakterizirati kao vjerski, a traju od 1864. do 1868. godine. Sljedeća faza jesu Tikowarov rat koji traje od 1868. do 1869. godine, a poznati su kao „najveća prijetnja europskoj dominaciji u povijesti Novog Zelanda“. Posljednja faza jesu Te Kootijevi ratovi koji traju od 1868. do 1872. godine (2).

Novozelandska zastava od 1867. do 1869.

7. Od ratova do dominiona

Nakon ratova u kojima je britanski cilj bio oduzimanje domorodačkog zemljišta, Novi Zeland ulazi tzv. razdoblje oduzimanja zemljišta, odnosno *raupatu*. Oduzimanje zemljišta bilo je različito na pojedinim teritorijima određenih plemena. Na konfisciranom zemljištu smješteni su vojni doseljenici koji su djelovali kao svojevrsna tampon zona između Maora i europskih zajednica. Također, ekonomska situacija i gospodarsko iskorištavanje, koje je bilo orijentirano na Južni otok (ponajviše zbog ratova na Sjevernom) doprinijelo je razvoju kolektivne svijesti. Tako dolazi do razvoja školstva, otvaraju se učilišta Otaga i New Zealand. „Ekonomska deprimiranost“ zahvatila je zemlju 1879. godine, podiže se radnička svijest, pasivno se opire teškom radu žena i djece, razmišlja se o utjecaju alkohola na obitelj i sl. Upravo su rasprave o alkoholu pokrenule tzv. Pokret umjerenosti i zabrane, kojem su se ubrzo pridružile i žene, koje su ovu priliku iskoristile za pravo glasa (2). Na taj način, Novi Zeland postaje prva država u povijesti, odnosno 1893. godine kada novozelandske žene, uključujući i Maorke, dobivaju pravo glasa na nacionalnim izborima (Brooking, 2004). Od 1886. godine može se pratiti da većina ljudi koja nisu maorske populacije, a koja živi na Novom Zelandu je i rođena ondje. Prema tome, pojam *New Zealander*, u slobodnom prijevodu Novozelandačin, više ne označava Maora, već osobu koja je rođena na Novom Zelandu, a

porijeklom je Europljanin. Nadalje, svijest o pripadnosti Velikoj Britaniji i njenom imperiju i dalje je prisutna. Kada je osnovan *Commonwealth of Australia* 1901. godine, Novi Zeland se odbio priključiti, a pojedini razlozi jesu težnja identitetu, statusu, boljoj budućnosti i sl., što implicira borbu za neovisnost unutar Britanije. Također, nastaju i nacionalni simboli – nova zastava 1902. godine i grb 1911. godine. 1907. godine Novi Zeland postaje dominion¹¹ unutar Britanskog Carstva (2). Novi Zeland je punu neovisnost dobio 1947. godine, no na čelu zemlje se i dalje formalno zadržao britanski monarh (Brooking, 2004).

Službena novozelandska zastava od 1902. godine

Novozelandski grb

8. Novozelandska historiografija

Prošlost Novog Zelanda može biti razmotrena kroz specifičnu maorsku kulturnu baštinu, kao i doprinose britanskih te novozelandskih povjesničara. Maori su svoju povijest rezbarili na drvetu ili jednostavno usmeno prenosili. Prvi pokušaj pisanja maorske povijesti su rukopisi Wiremu Maihi Te Ramgikaheke, kojeg je guverner George Gray zadužio pisati o maorskoj kulturi, religiji, polinezijskoj mitologiji, jeziku i sl. (12). Prva potpuna povijest Novog Zelanda je djelo Arthura Saundersa Thomsona *The Story of New Zealand: Past and Present: Savaged and Civilized*, izdano u Londonu 1859. godine u kojem autor donosi pregled ratova, odnosa Maora i Britanaca, ustroj maorske društvene organizacije i sl. (Thomson, 1859). *The Long White Cloud: Ao Tea Roa* je djelo Williama Pembera Reevesa objavljeno 1898. godine u kojem Reeves donosi pregled povijesti Novog Zelanda, no ne osvrće se na maorsku povijest, već vrhunac povijesti vidi u dolasku Britanaca na otoke. Edward Tregear napisao je djelo *Fairy Tales and Folk-lore of New Zealand and the South Seas* 1891. godine u kojem predstavlja maorsku kulturu (Gentry, 2015: 51). Tijekom 20. stoljeća, u novozelandskoj historiografiji, ističu se djela Jamesa Cowana, B. J. Daltona, Angele Ballare i dr. Djelo *The Penguin History of New Zealand*, autora Michaela Kinga, suvremeni je pogled na povijest Novog Zelanda u kojem se kritički obrađuju odnosi Maora i Britanaca (King, 2003). U svakom slučaju, prostora za daljnje historiografske analize britansko-maorskih odnosa svakako ima. Tim više uzmemo li u obzir činjenicu da su mnogi povjesničari, čija djela danas predstavljaju referentne točke za iščitavanje povijesti Novog Zelanda, svojedobno pisali pod okriljem kolonijalne Britanije.

11 Dominion (*engl.* vlast, posjed, područje i sl.) je nekadašnji naziv za određene dijelove *Commonwealtha*, a koji su imali određeni stupanj autonomije – parlament i vladu. Oni su postupno dobivali pravo vođenja vanjskih poslova, a nakon Prvog svjetskog rata stekli su gotovo punu vanjskopolitičku autonomiju te međunarodnopravni subjektivitet, pritom ostavši u sklopu *Commonwealtha* i za vladara su imali britanskog kralja. Nakon Drugog svjetskog rata, naziv dominion izlazi iz uporabe. (*Dominion*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15861>, 19.1.2019.).

8. Zaključak

Nastanak države Novog Zelanda u 19. stoljeću mora se promatrati kroz prizmu odnosa s Velikom Britanijom. Iako je 19. stoljeće u Europi bilo određeno pitanjem rastuće industrijalizacije, razvoja građanstva i oblikovanja nacija, da navedemo samo neke fenomene, stanovnici spomenutog pacifičkog otoka živjeli su u potpuno drugačijim, predmodernim društveno-ekonomskim okolnostima. Pripadnost određenoj etničkoj skupini kod domorodačkog stanovništva vidljiva je isključivo u borbi za teritorij, odnosno obradive površine. Suradnja Maora i britanskih kolonista može se pratiti od samih početaka doseljavanja Britanaca u drugoj polovici 18. stoljeća, uz pojedina razdoblja sukoba poput razdoblja Novozelandskih ratova od 1845. do 1872. godine. Važno je naglasiti da tijekom sukoba nisu sva maorska plemena bila ujedinjena protiv Velike Britanije, već bi pojedino pleme ili više njih ratovali protiv oduzimanja teritorija od strane kolonista. Može se zaključiti, da su unatoč borbama za teritorije i pojedinačnim istupima s obje strane, Maori i Britanci surađivali u stvaranju jedne nove zajednice. Samim time što Novi Zeland danas nema fiksni datum neovisnosti i koncept nacionalnog „Dana neovisnosti“ ne postoji, može se reći da je današnja država produkt dugoročnih i složenih odnosa Maora i Britanaca, a kasnije Maora, Novozelanda i Britanaca.

Summary

New Zealand – Unique Example of the Emergence of a State of Natives and Colonists

New Zealand is a unique example of the emergence of a state of natives and colonists. In order to better understand New Zealand's aspirations for independence, this paper will describe the European discoveries of this Pacific island country, which started the process of Western European influence on the tribes living on that territory. The arrival of European peoples on New Zealand soil will greatly change the ethnic composition of the population, especially that of the 19th century, which will result in different conflicts and aspirations of the indigenous population. The paper will follow the relationship between the natives and the colonists, with outcomes such as the Declaration of the Independence of New Zealand, the proclamation of New Zealand as a Crown colony, etc. The paper will also present the period until 1907 when New Zealand became the Dominion of New Zealand.

Literatura

1. Armitage, David, 2007. *The Declaration of Independence: A Global History*, Harvard University Press, Massachusetts.
2. Ballara, Angela, 1998. *Iwi: The Dynamics of Maori Tribal Organisation from C.1769 to C.1945*, Victoria University Press, Wellington.
3. Brooking, Tom, 2004. *The History of New Zealand*, Greenwood Press, London.
4. Diehl, Daniel, Donnelly Mark P., 2010. *Pojedi bližnjega svoga*, Naklada Ljevak d.o.o., Zagreb.
5. Gentry, Kynan, 2015. *History, Heritage, and Colonialism: Historical Consciousness, Britishness and Cultural Identity in New Zealand, 1870 – 1940*, Manchester University Press.
6. Hobsbawm, E., 1989. *Doba kapitala 1848-1875*. Školska knjiga, Zagreb.
7. King, Michael, 2003. *The Penguin History of New Zealand*, Penguin Books, Auckland.
8. Moraze, Charles, 1976. *Historija čovječanstva: kulturni i naučni razvoj, 19. stoljeće*, Peti dio, Naprijed, Zagreb.
9. New Zealand, 1877. *Facsimiles of the Declaration of Independence and the Treaty of Waitangi*, Government printer.
10. Orange, Claudia, 1987. *The Treaty of Waitangi*, Allen&Unwin, Australia.
11. Orange, Claudia, 2017. *Te tiriti o Waitangi: The Treaty of Waitangi*, Bridget Williams Books, Wellington.
12. Roth, Mitchel P., 2016. *Oko za oko. Globalna povijest zločina i kazne*, TIM press, Zagreb.
13. Thomson, Arthur Saunders, 1859. *The Story of New Zealand: Past and Present: Savaged and Civilized*, John Murray, Albemarle Street, London.

Elektronički izvori

1. *Polynesian discovery*, Teara: <https://teara.govt.nz/en/european-discovery-of-new-zealand/page-1> (2.11.2018.)
2. *A history of New Zealand 1769-1914*, New Zealand History: <https://nzhistory.govt.nz/culture/history-of-new-zealand-1769-1914> (1.11.2018.)
3. *He Whakaputanga – Declaration of Independence*, New Zealand History: <https://nzhistory.govt.nz/culture/declaration-of-independence-taming-the-frontier> (13.3.2018.)
4. *United Tribes' Flag*, Teara: <https://teara.govt.nz/en/artwork/35115/united-tribes-flag> (13.3.2018.)
5. *Flags of New Zealand*, New Zealand History: <https://nzhistory.govt.nz/politics/flags-of-new-zealand/united-tribes-flag> (19.1.2019.)
6. *The Treaty in brief*, New Zealand History: <https://nzhistory.govt.nz/politics/treaty/the-treaty-in-brief> (31.3.2018.)
7. *Treaty of Waitangi*, Encyclopaedia Britannica: <https://www.britannica.com/event/Treaty-of-Waitangi> (31.3.2018. godine)
8. *All about the Treaty*, New Zealand History: https://nzhistory.govt.nz/files/documents/All_about_the_Treaty.pdf (31.3.2018.)
9. *Flags of New Zealand*, New Zealand History: <https://nzhistory.govt.nz/politics/flags-of-new-zealand/union-jack> (31.3.2018.)
10. *New Zealand officially becomes British colony*, New Zealand History: <https://nzhistory.govt.nz/letters-patent-issued-making-new-zealand-a-colony-separate-from-new-south-wales> (2.4.2018.)
11. *The Nothern War*, New Zealand History: <https://nzhistory.govt.nz/war/northern-war/quest-peace> (2. studenog 2018. godine)
12. *War in Whaganui*, New Zealand History: <https://nzhistory.govt.nz/war/wanganui-war> (2.11.2018.)
13. *Wiremu Maihi Te Rangikaheke*, Teara: <https://teara.govt.nz/en/biographies/1t66/te-rangikaheke-wiremu-maihi> (3.11.2018.)